

Borsa İstanbul'da İşlem Gören Konaklama Şirketlerinde Banka Kredisi Kullanımı Üzerine Bir Araştırma*

Erdoğan Karadeniz^{1**} Emre Hıdır²

¹ Mersin Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Mersin, Türkiye, ekaradeniz@mersin.edu.tr, ORCID: 000-0003-2658-8490

² Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin, Türkiye, emrehidir67@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0491-6556

Öz

Bu araştırmanın temel amacı Borsa İstanbul'da işlem gören konaklama şirketlerinde bankacılık sektörünün sağladığı banka kredisi kullanımının tür, vade ve maliyet açısından analiz edilmesidir. Araştırmada Covid-19 salgınının konaklama şirketlerinin banka kredisi kullanımları üzerindeki etkisi de incelenmiştir. Bu bağlamda araştırmada konaklama şirketlerinin 2009 – 2021 yılları arasında banka kredisi kullanım düzeyi, banka kredilerinin türü, faiz oranları, vadesi ve para birimi cinsinden dağılımları oran ve doküman analizi ile saptanmaya çalışılmıştır. Analiz sonucunda aktiflerin ortalama %10,84'lük kısmının banka kredileriyle finanse edildiği, yabancı kaynaklar içinde banka kredisi kullanımının %19,92 gerçekleştiği ve kısa vadeli banka kredisi kullanımının daha fazla tercih edildiği saptanmıştır. Ayrıca konaklama şirketlerinin ağırlıklı olarak Türk Lirası, Dolar, Euro ve Sterlin cinsinden kısa ve uzun vadede faiz oranları her yıl değişkenlik gösteren işletme kredileri, günlük spot kredi, rotatif kredi, borçlu cari hesap kredisi, döviz kazandırıcı kredi, taşıt kredisi ve yatırım kredilerinden yararlandıkları tespit edilmiştir. Bununla birlikte Covid-19 salgın dönemi öncesine göre konaklama şirketlerinin banka kredileri kullanım düzeylerinin önce düştüğü ancak sonra tekrar yükseldiği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Konaklama Şirketleri, Bankacılık Sektörü, Banka Kredileri, Oran Analizi, Borsa İstanbul

A Research on the Using of Bank Loans in Accommodation Companies Traded in Borsa Istanbul

Abstract

The main purpose of this research is to analyze the using of bank loans provided by the banking sector in accommodation companies traded in Borsa Istanbul in terms of type, maturity and cost. The study also examined the impact of the Covid-19 outbreak on the accommodation companies' use of bank loans. In this context, the level of bank loan usage, the type of bank loans, interest rates, maturity and their distribution in currency between the years 2009 and 2021 were tried to be determined by ratio and document analysis. As a result of the analysis, it was determined that 10,84% of the assets in accommodation companies are financed by bank loans, the use of bank loans in total liabilities is 19.92% and short-term bank loans are preferred. It was also detected that accommodation companies mainly benefit from business loans, daily spot loans, revolving loans, current account loans, foreign exchange earning loans, vehicle loans and investment loans in Turkish Lira, Dollar, Euro and Sterling with interest rates varying every year. However, compared to the pre-Covid-19 outbreak period, it was observed that the level of bank loans used by accommodation companies first decreased, but then increased again.

Keywords: Accommodation Companies, Banking Sector, Bank Loans, Ratio Analysis, Borsa İstanbul

Önerilen atf/cite this article as

Karadeniz, E., & Hıdır, E. (2023). Borsa İstanbul'da İşlem Gören Konaklama Şirketlerinde Banka Kredisi Kullanımı Üzerine Bir Araştırma. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 149-171.

*Bu çalışma, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalında "Konaklama Şirketlerinde Bankacılık Sektörünün Sağladığı Finansman Kaynaklarının Kullanımı: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Sektör Bilançoları ve Borsa İstanbul'da İşlem Gören Konaklama Şirketlerinde Bir Araştırma" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

**Sorumlu yazar e-posta/ Corresponding author e-mail: ekaradeniz@mersin.edu.tr

Araştırma Makalesi

Cilt 7, Sayı 1, 2023
ss. 149-171

Gönderim : 21.09.2022
1. Düzeltme: 12.01.2023
Kabul Tarihi: 17.01.2023

Research Article

Vol 7, No 1, 2023
pp. 149-171

Received : 21.09.2022
Revision1: 12.01.2023
Accepted: 17.01.2023

GİRİŞ

Günümüzde ekonomik sistemin sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için finansal sistemin varlığına ihtiyaç duyulmaktadır (Akyıldız, 2019:2). Ekonomik sistem içerisinde fon arz ve talep edenler, fon arz ve talep edenler arasındaki fon transferini düzenleme görevini üstlenen finansal aracı kurumlar, fon transferini sağlayan araç ve gereçler ve finansal fon akışının düzenlenmesini sağlayan hukuki ve idari kuralların bir araya gelerek oluşturduğu yapıya finansal sistem adı verilmektedir (Aydın, Başar & Coşkun, 2015:46). Finansal sistemin gün geçtikçe daha karmaşık bir hale gelmesiyle birlikte, genellikle kısa vadeli fon arz ve talebinin karşılaştığı para piyasalarının önemli aktörü olan bankalar ön plana çıkmaktadır (Akyıldız, 2019:3; Karadeniz, İskenderoğlu, Beyazgül & Zencir, 2015:58). Ülke ekonomilerinin gelişiminde önemli bir işlev üstlenen bankalar, fon fazlası olan birimlerden genellikle kısa vadeli olarak topladıkları mevduat ve fonları, fon ihtiyacı olan gerçek veya tüzel kişilere kısa, orta ve uzun vadelere yayarak kredi olarak veren kuruluşlar olarak tanımlanmaktadır (Yetiz, 2016:107).

Finansal sistemde önemli bir konumda olan bankacılık sektörü, fonlamış olduğu reel sektörün daha rekabetçi bir hale bürünmesini ve gelişmesini doğrudan etkilemektedir (Kartal, 2018:5; Turgut & Ertay, 2016:115). Bu yönüyle bankacılık sektörü özellikle turizm sektöründe faaliyet gösteren şirketleri de doğrudan etkilemektedir. Turizm şirketleri, talebin sürekli olarak değiştiği ve rekabetin yoğun olduğu turizm sektöründe yaşamış oldukları finansal gereksinimlerin önemli bir kısmını bankacılık sisteminin sunduğu finansman kaynaklarından yararlanarak çözmeye çalışmaktadır. Bu yönüyle bankacılık sistemi turizm sektöründeki sabit sermaye ve işletme sermayesi yatırımlarının finansmanını sağlayarak sektördeki şirketlerin büyümesine önemli katkı sağlamaktadır. Bankalar ayrıca şirketlerin sunduğu ürün ve hizmetleri tüketen hane halkı için de önemli bir finansman kaynağıdır. Turistlerin seyahat planlamalarını gerçekleştirme aşamasında bankalar yaz mevsimine özel sundukları seyahat veya tatil kredileri ile turizm sektörünün talep yönünün desteklenmesine yine önemli bir katkı sağlamaktadır. Bankalar bu sayede dar gelirli insanları turizme teşvik etmesiyle ön plana çıkmaktadır. Turizm sektöründe faaliyet gösteren şirketlere önemli bir finansman kaynağı sağlayan bankalar, yatırım ve işletme aşamalarında sermaye yetersizliği içinde olan ve sabit ve değişken giderlerin yüksek olduğu konaklama şirketleri için de önemli bir finansman kaynağı sunmaktadır.

Turizm sektörü içerisinde yer alan konaklama şirketleri hem yatırım aşamasında sabit varlık ağırlıklı yatırımlar, hem de işletme aşamasında yenileme, genişleme ve modernizasyon yatırımlarını gerçekleştirme zorunluluğunun olduğu sabit sermaye ağırlıklı şirketlerdir (Günlük & Çeken, 2013:131; Karadeniz vd., 2015:59; Met, Özdemir & Erdem, 2013:265). Konaklama alt sektöründe yaşanan mevsimsel dalgalanmanın ve iş gücü devir hızının yüksek olması, gider ve maliyet kalemlerinin artarak kontrolünün güçleşmesi ve risk ile krizlere karşı kırılgan olunması konaklama şirketlerinin finansal kaynak ihtiyacının artmasına neden olabilmektedir (Koşan & Karadeniz, 2014:76). Konaklama yatırımlarında sabit sermayeyi oluşturan varlıkların

değerinin yüksek ve yatırım dönüşünün uzun süreli olması, ayrıca öz sermaye yetersizliği şirketlerin yatırımlarda uzun vadeli finansman kaynaklarına yönelmesine sebep olmaktadır (Küçükaltan & Eskin, 2008:161). Bununla birlikte işletme aşamasında değişen tüketici istek ve ihtiyaçları doğrultusunda gerçekleştirilen yatırımlar da konaklama şirketleri açısından zorunluluk göstermektedir. Bu sebeple konaklama şirketlerinde işletme aşamasında da kısa, orta ve uzun vadeli finansman kaynaklarına ihtiyaç artmaktadır. Dolayısıyla konaklama şirketleri, yatırım ve işletme aşamalarında yaşamış oldukları finansman gereksinimlerini giderebilmek için devlet teşviklerinden ve bankaların sunmuş olduğu finansman kaynaklarından yararlanmaya çalışmaktadırlar (Karadeniz vd., 2015:59; Karadeniz Koşan & Geçgin, 2018:303).

Bu araştırmanın temel amacı Borsa İstanbul'da (BIST) pay senetleri işlem gören konaklama şirketlerinde bankacılık sektörünün sunduğu kredilerin kullanılma düzeyinin, türlerinin, vadesinin, para biriminin ve maliyetlerinin analiz edilmesidir. Bununla birlikte Covid-19 salgını sonrasında konaklama şirketlerinin bankacılık sektöründen elde ettiği banka kredilerinin düzeyi ve koşullarında bir değişiklik olup olmadığı da değerlendirilmektedir. Bu amaçla Borsa İstanbul Lokantalar ve Oteller Sektöründe pay senetleri işlem gören konaklama şirketlerinin 2009-2021 yılları arasındaki finansal tabloları üzerinde oran analizi ile şirketlerin faaliyet raporları ve finansal tablo dipnotları üzerinde doküman analizi gerçekleştirilerek bankacılık sektöründen sağlanan banka kredilerinin düzeyi, türü, vadesi, para birimi ve maliyetleri analiz edilmiştir. Araştırma altı bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünden sonraki ikinci bölümde konuyla ilgili daha önce gerçekleştirilmiş araştırmalar özetlenmiştir. Üçüncü bölümde veri kaynakları ve analizde kullanılan yöntem açıklanmaya çalışılmıştır. Dördüncü bölümde gerçekleştirilen analizlere ait bulgulara yer verilmiş ve son olarak beşinci bölümde çalışmanın sonuçları tartışılarak sektöre ve gelecek araştırmalar için öneriler sunulmuştur.

Kavramsal Çerçeve

Konuyla ilgili alanyazın incelendiğinde genellikle turizm sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin finansal sorunları ile finansal kaynak kullanımına yönelik tercihlerini, bankacılık sektörüyle ilişki düzeylerini ve banka kredisi temin ederken yaşadıkları sorunları belirlemek amacıyla anket uygulamalı çalışmaların gerçekleştirildiği saptanmıştır. Araştırmanın amacı bağlamında incelenen çalışmalar Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1'de özetlenmeye çalışılan alanyazın genel olarak değerlendirildiğinde; çalışmaların daha çok anket ve görüşme yöntemiyle konaklama şirketlerinin finansal kaynak kullanımı, banka kredilerinin kullanımı ve karşılaştıkları sorunların belirlenmesine yönelik olduğu görülmektedir. Bununla birlikte konaklama şirketlerine yönelik ikincil veriler üzerinden kısıtlı çalışmanın olduğu ve bu çalışmaların genellikle son yıllarda gerçekleştirildiği söylenebilir.

Tablo 1. Turizm Sektörüne Yönelik Alanyazın

Yazar(lar)	Amaç	Yöntem	Bulgular
Dönbak (2006)	Kredi kartı hizmeti sunan bankalarla turizm şirketleri arasında kredi kartı kullanımını bağlamında oluşan stratejik ortaklıkların incelenmesi	Anket Uygulaması ve Farklılık Testleri	Turizm şirketlerinin faaliyet türüne göre pazarlama ortaklığı nedenlerinin istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar gösterdiği ve uluslararası zincir şirketlerin daha fazla bankalarla ortaklık kurduğu saptanmıştır.
Poyraz (2008)	Akdeniz Bölgesi'nde faaliyette bulunan büyük ölçekli konaklama şirketlerinin orta ve uzun vadeli fon ihtiyaçlarını karşılamada başvurdukları finansman kaynaklarının belirlenmesi.	Anket Uygulaması ve Frekans Analizi	Konaklama şirketlerinin orta vadeli fon ihtiyaçlarını karşılamada orta vadeli banka kredileri, dönen krediler ve makine teçhizat kredisini, uzun vadeli fon gereksinimlerini karşılamada ise öz sermaye ve uzun vadeli banka kredilerini kullandıkları saptanmıştır.
Goh (2010)	Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Singapur'da bulunan oteller tarafından uygulanan finansman modellerinin ve etkilerinin incelenmesi	Oran Analizi	ABD'de bulunan otellerin yüksek borç finansmanı modelini tercih ettiği ve bu durumun ekonomik sıkıntılarının yaşandığı zamanlarda şirketlerin haciz ile karşı karşıya kalmasına neden olduğu belirlenmiştir. Singapur'da bulunan otel sahiplerinin ise daha çok korumacı bir finansman modelini tercih ettiği ve ekonomik sıkıntılarda bu modelin şirketleri koruduğu belirtilmiştir.
Met, Özdemir & Erdem (2013)	Marmaris'te faaliyet gösteren büyük ölçekli konaklama şirketlerinin yatırımlarının finansmanında tercih ettikleri finansman kaynaklarının ve yaşadıkları finansman sorunlarının incelenmesi.	Mülakat Tekniği ve Frekans Analizi	Konaklama şirketlerinin yatırımların finansmanında sırasıyla orta vadeli banka kredilerini, kısa vadeli banka kredilerini, finansal kiralama ve iç finansman kaynaklarını kullandıkları tespit edilmiştir. Ayrıca şirketlerin en olumsuz olarak yaşadıkları sorun olarak finansman kaynaklarının maliyetinin yüksekliğini vurguladıkları saptanmıştır.
Akay, Sancar, Uslu & Öztürk (2015)	Dünyada ve Türkiye'deki turizm şirketlerinin temel finansal sorunlarının belirlenmesi.	Doküman Analizi	Turizm sektöründe, yatırımların sermaye yoğun özellik göstermesi, işletme maliyetlerinin yüksek oluşu, turizm şirketlerinin borsalardan faydalanamaması, uygun koşullarda banka kredisinin alınmaması, döviz kurundaki dalgalanmalar, faizlerin yüksekliği, enflasyon, likidite ve çalışma sermayesinin azlığı gibi finansal sorunların olduğu saptanmıştır.
Karadeniz vd. (2015)	Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri alt sektöründeki KOBİ'lerin banka kredisi kullanım düzeylerinin incelenmesi.	Oran Analizi	Sektördeki KOBİ'lerin aktiflerinin en az üçte birlik kısmını banka kredileriyle finanse ettikleri ve daha çok uzun vadeli banka kredilerini tercih ettikleri belirlenmiştir.
Karadeniz Kahiloğulları & (2015)	Avrupa ülkelerinde ve Türkiye'de halka açık konaklama şirketlerinin finansman yapılarının incelenmesi.	Oran Analizi	Türkiye'deki konaklama şirketlerinin ağırlıklı olarak öz kaynak ile finansmanı, Avrupa'daki konaklama şirketlerinin ise yabancı kaynak ile finansmana yöneldikleri belirlenmiştir. Ayrıca Avrupa'daki şirketlerin uzun vadeli, Türkiye'deki şirketlerin ise kısa vadeli yabancı kaynağa ağırlık verdikleri saptanmıştır.
Karadeniz, İskenderoğlu, Koşan & Zencir (2015)	Mersin'de faaliyette bulunan 3, 4, 5 yıldızlı oteller ile A grubu seyahat acentalarının Basel-II Kriterleri'ne uyum düzeyinin, şirketlerin hangi tür finansman kaynaklarını tercih ettiklerinin ve	Anket Uygulaması ve Frekans Analizi.	Otel ve seyahat acentalarının dış finansmanda ağırlıklı olarak orta vadeli banka kredilerini kullandığı belirlenmiştir. Banka kredi kullanımında karşılaşılan en büyük sorunların ise faiz oranı yüksekliği ve teminat göstermedeki zorlukların olduğu

	bankalarla yasadıkları sorunların incelenmesi.		belirlemiştir. Ayrıca otel ve seyahat acentalarının Basel II kriterlerini bilmedikleri ve finansal kararlar alırken bu kriterleri uygulamadıkları saptanmıştır.
Karadeniz, Unur, Köşker & Zencir, (2015)	Van'da faaliyette bulunan konaklama şirketlerinin ve A grubu seyahat acentalarının finansal sorunlarının ve finansal kaynak tercihlerinin incelenmesi.	Anket Uygulaması ve Frekans Analizi.	Şirketlerin dış ağırlıklı finansman kaynağı olarak orta ve uzun vadeli banka kredisi kullandıkları saptanmıştır. Ayrıca kredi kullanmada yaşanan en büyük sorunların teminat gösterme, bilgi eksikliği, faiz oranı yüksekliği ve bürokratik işlemler olduğu belirlenmiştir.
Katırcıoğlu, Katırcıoğlu & Altınay (2017)	Türkiye'de turizm sektörünün büyümesi ile finansal gelişme arasındaki etkileşimlerin incelenmesi.	Ekonometrik Analiz	Türkiye'de turizm sektörünün büyümesi büyük ölçüde finansal piyasalardan etkilendiği saptanmıştır. Aynı zamanda Türkiye'de turizm hacmindeki değişimlerin finansal hacimdeki değişimlerden önce geldiği belirlenmiştir.
Karadeniz, Koşan & Geçgin (2018)	Erzurum ve Kars'ta bulunan KOBİ statüsündeki konaklama şirketlerinin finansal sorunlarının incelenmesi.	Anket Uygulaması ve Frekans Analizi.	Konaklama şirketlerinin dış finansman kaynağı olarak en fazla uzun vadeli banka kredilerini kullandıkları ve genel olarak yaşanan sorunların yüksek faiz oranları, teminat gösterme, bilgi eksikliği, olumsuz ticari geçmiş, bürokratik işlemler ve işlem maliyetleri olduğu belirlenmiştir.
Doğan (2021)	Covid-19'un farklı sektörlerdeki bankaların sektörel kredi performanslarına olan etkisinin incelenmesi.	Doküman İncelemesi ve Tanımlayıcı İstatistik Analizi	Turizm sektöründe Covid-19 öncesi kamu ve mevduat bankalarının kredi performansı %3,66 ve katılım bankaları %8,38 iken Covid-19 döneminde kamu ve mevduat bankaları yaklaşık %1,54, katılım bankaları %18,52 olarak gerçekleştiği saptanmıştır.
Eren, Ilgaz & Karapınar (2021)	Bankaların konaklama şirketlerine kredi tahsis sürecinde karar kriterlerinin belirlenmesi.	Mülakat Tekniği ve Analitik Hiyerarşi Süreci ile TOPSİS Yöntemi.	Konaklama şirketlerine kredi tahsisinde göz önünde bulundurulması gereken kriterlerin finansal yapı, kurumsal ve yönetsel yapı, sektörel yapı ve konaklama şirketleri ile ilgili kriterler olduğu saptanmıştır.
Yetiz & Ilgaz (2021)	Bankaların küçük ve orta ölçekteki konaklama şirketlerine yeniden kredi limitleri oluştururken tahsis aşamasında göz önünde bulundurdıkları kriterlerin belirlenmesi.	Mülakat Tekniği ve Analitik Hiyerarşi Süreci	Küçük ve orta ölçekli konaklama şirketlerinin yeniden kredi limitlerinin oluşturulmasında kredi tahsis ön değerlendirme ana kriterlerinin önem sırası ile finansal yapı, müşteri ön kontrol, istihbarat, kurumsal kimlik ve yönetsel yapı olduğu belirlenmiştir.
Banna, Mía & Rana (2022)	Bangladeş'te turizm sektörünün gelişebilmesi için turizm ve konaklama sektöründe bankacılık ve finansal araçların rolünün incelenmesi	Doküman İncelemesi ve Tanımlayıcı İstatistik Analizi	Çalışma sonucunda Bangladeş'teki bankacılık sisteminin, kredi kartı olanakları gibi turizmle ilgili çok sınırlı ürünlere sahip olduğu, kredi imkanlarının çoğu tüketici ve küçük ve orta ölçekli işletme kredileri olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda bankaların ve finans kurumlarının turistler için uygun kredi finansman ve ödeme mekanizmaları tasarlamaları gerektiği, turizm dostu ürün ve hizmetleri entegre etmek için uygun bankacılık kurallarının ve düzenlemelerinin yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

Çalışmaların sonuçlarından hareketle turizm sektöründe faaliyet gösteren konaklama şirketlerinin finansal kaynak kullanımlarında genellikle uzun vadeli banka kredilerini tercih ettiği ve banka kredilerine ulaşmada yaşanan en büyük sorunların başında ağır teminat şartları, yüksek faiz oranları ve bilgi eksikliği olduğu söylenebilir. Bu araştırma ile BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinin finansal kaynak ve banka kredi kullanımları ikincil veriler üzerinden oran analizi gerçekleştirilerek

belirlenmeye çalışılmaktadır. Ayrıca BIST konaklama şirketlerinin kullandıkları banka kredilerinin genel karakteristikleri doküman analizi ile incelenmektedir. Yine Covid-19 salgını sonrasında BIST konaklama şirketlerinin banka kredisi kullanım düzeylerinde bir değişiklik olup olmadığı da belirlenmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın turizm ve finans alanyazınına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Bu araştırmanın temel amacı Borsa İstanbul (BIST) Lokantalar ve Oteller Sektöründe pay senetleri işlem gören konaklama şirketlerinin banka kredisi kullanım düzeyi, banka kredilerinin türü ve vadesi, nakdi ve gayri nakdi kredilerin nelerden oluştuğu, yabancı para ve Türk lirası cinsinden dağılımları ve faiz oranlarının incelenmesidir. Araştırmada ayrıca Covid-19 salgınının BIST konaklama şirketlerinin finansal kaynak ve banka kredisi kullanımını ne ölçüde etkilediği de değerlendirilmektedir. Bu bağlamda BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinin 2009-2021 yılları arasındaki finansal tablolarından ve faaliyet raporlarından yararlanılmıştır. Bu nedenle araştırma anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri ile yürütülen bir araştırma olmaması ve şirketlerin kamuoyuyla paylaştığı finansal tabloları ve faaliyet raporları üzerinde gerçekleştirildiği için etik kurul onayı gerektirmeyen araştırma kapsamındadır.

Araştırmanın örneklemini oluşturan BIST Lokantalar ve Oteller Sektöründe pay senetleri işlem gören konaklama şirketlerinin isimleri Tablo 2'de sunulmaktadır. BIST'te pay senetleri işlem gören konaklama şirketlerinin 2009-2021 yılları arasındaki finansal tablolarına ve faaliyet raporlarına Kamuyu Aydınlatma Platformu (www.kap.org.tr), İş Yatırım (www.isyatirim.com.tr) web sitesi ile konaklama şirketlerinin kendi kurumsal web sitelerinden ulaşılmıştır.

Tablo 2. Borsa İstanbul Konaklama Şirketleri

No	Şirket Adı
1	Avrasya Petrol ve Turistik Tesisler Yatırımlar A.Ş. (AVTUR)
2	Altın Yunus Çeşme Turistik Tesisler A.Ş. (AYCES)
3	Kuştur Kuşadası Turizm Endüstri A.Ş. (KSTUR)
4	Marmaris Altinyunus Turistik Tesisler A.Ş. (MAALT)
5	Martı Otel İşletmeleri A.Ş. (MARTI)
6	Merit Turizm Yatırım ve İşletme A.Ş. (MERİT)
7	Petrokent Turizm A.Ş. (PKENT)
8	Tek-Art İnşaat Tic. Turizm Sanayi ve Yatırımlar A.Ş. (TEKTU)
9	Ulaşlar Turizm Yatırımlar A.Ş. (ULAŞ)

Kaynak: www.kap.org.tr (2022)

Araştırmanın amaçları doğrultusunda öncelikle BIST konaklama şirketlerinin finansal tabloları üzerinde oran analizi gerçekleştirilerek yabancı kaynak kullanım ve banka kredisi kullanım düzeyleri finansal yapı oranları hesaplanarak ve ortalamaları alınarak yorumlanmıştır. Bu kapsamda her bir şirket için 2009 – 2021 yılları arasındaki finansal tablolar üzerinde oran analizi gerçekleştirilerek yıllık 11 adet oran ve analiz döneminde 13 yıl x 9 şirket x 11 oran üzerinden toplam 1287 gözlem gerçekleştirilerek oranlar hesaplanmış ve bu oranların ortalaması alınmıştır.

Oran analizi şirketlerin bilanço ve gelir tablosunda yer alan birbiriyle ilişkili iki kalem arasındaki matematiksel ilişkiyi ölçmek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Oran analizi, ilgili oranların hesaplanarak değerlendirilmesi ve birbirleriyle karşılaştırılarak yorumlanması esasına dayalı bir yöntemdir. Bu bağlamda finansal analiz teknikleri içinde finansal bilgi kullanıcılarının çok fazla kullandığı bir analiz tekniğidir (Aydın vd., 2015:107; Karapınar & Zaif, 2018:122; Liesz, 2008:19; Schmidgall & DeFranco, 2004:1). Oran analizindeki oran gruplarından birisi finansal yapı oranlarıdır. Finansal yapı analizinde, şirketlerin varlıklarının ne kadarlık kısmını borç ile ne kadarlık kısmını ise öz kaynak ile karşılandığı, kullanılan yabancı kaynakların vade yapısı ve bu bağlamda finansal risk düzeyi incelenmektedir (Horasan, 2010:59; Şen, Zengin & Yusubov, 2013:70). Araştırmada oran analizinde hesaplamalarda kullanılan finansal yapı oranları Tablo 3'te sunulmaktadır.

Tablo 3. Finansal Yapı Oranları

Oran Adı	Formülü	Hesaplanma Amacı
Kaldıraç Oranı	Yabancı Kaynak/Aktif Toplamı	Şirketin varlıklarının ne kadarının yabancı kaynaklarla finanse edildiğini ölçmek.
Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Kaynak Toplamına Oranı	Kısa Vadeli Yabancı Kaynak/Toplam Kaynak	Şirketin kaynak toplamı içerisinde kısa vadeli borçların ağırlığını ölçmek.
Uzun Vadeli Yabancı Kaynakların Kaynak Toplamına Oranı	Uzun Vadeli Yabancı Kaynak/Toplam Kaynak	Şirketin aktiflerinin ne kadarlık kısmının uzun vadeli borçlarla finanse edildiğini ölçmek.
Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Toplam Yabancı Kaynaklara Oranı	Kısa Vadeli Yabancı Kaynak/Yabancı Kaynak Toplamı	Yabancı kaynakların ne kadarlık bir bölümünün kısa vadeli borçtan oluştuğunu ölçmek.
Uzun Vadeli Yabancı Kaynakların Toplam Yabancı Kaynaklara Oranı	Uzun Vadeli Yabancı Kaynak/Yabancı Kaynak Toplamı	Yabancı kaynakların ne kadarlık bir bölümünün uzun vadeli borçtan oluştuğunu ölçmek.
Banka Kredilerinin Aktif Toplamına Oranı	Banka Kredileri/Aktif Toplamı	Aktif toplamı içerisinde banka kredilerinin oranını ölçmek.
Banka Kredilerinin Yabancı Kaynaklara Toplamına Oranı	Banka Kredileri/Yabancı Kaynak Toplamı	Yabancı kaynak toplamı içerisinde banka kredilerinin oranını ölçmek.
Kısa Vadeli Banka Kredilerinin Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	Kısa Vadeli Banka Kredileri/Yabancı Kaynak Toplamı	Yabancı kaynak toplamı içinde kısa vadeli banka kredilerinin oranını ölçmek.
Uzun Vadeli Banka Kredilerinin Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	Uzun Vadeli Banka Kredileri/Yabancı Kaynak Toplamı	Yabancı kaynak toplamı içinde uzun vadeli banka kredilerinin oranını ölçmek.
Kısa Vadeli Banka Kredilerinin Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklara Oranı	Kısa Vadeli Banka Kredileri/Kısa Vadeli Yabancı Kaynak	Kısa vadeli yabancı kaynaklar içerisinde banka kredilerinin oranını ölçmek.
Uzun Vadeli Banka Kredilerinin Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklara Oranı	Uzun Vadeli Banka Kredileri/Uzun Vadeli Yabancı Kaynak	Uzun vadeli yabancı kaynaklar içerisinde banka kredilerinin oranını ölçmek.

Kaynak: Ayaydın ve Barut (2016:109-111), Önal, Karadeniz ve Koşan (2006:19)

Araştırmada gerçekleştirilen ikinci analizde ise BIST konaklama şirketlerinin finansal tablo dipnotları ile faaliyet raporları doküman analiziyle incelenerek kullanılan banka kredilerinin genel karakteristikleri (para birimi, türü, vadesi, faiz oranları) belirlenmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla analiz kapsamındaki 9 şirketin 13 yıl üzerinden 9 adet faaliyet raporu x 9 adet finansal dipnot x 13 yıl kapsamında 1053 adet gözlem gerçekleştirilmiş ve sayfalarca doküman dikkatlice incelenmiştir. Doküman

analizi, basılı ve elektronik olmak üzere yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak incelemek ve değerlendirmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir. Doküman analizinde yazılı belgeler üzerinden anlam çıkarmak ve ampirik bilgi geliştirmek için verilerin incelenmesi ve yorumlanması gerçekleştirilmektedir (Kıral, 2020:1-3).

BULGULAR

Borsa İstanbul'da İşlem Gören Konaklama Şirketlerinin Finansal Yapı ve Banka Kredisi Kullanım Oranlarına İlişkin Bulgular

Analizde ilk olarak 2009-2021 yılları arasında BIST konaklama şirketlerinin finansal yapı ve banka kredisi kullanım oranlarının ortalamalarına yönelik bulgular sunulmaktadır. Hesaplanan değerler Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. BIST Konaklama Şirketlerinde Finansal Yapı ve Banka Kredisi Kullanım Oran Ortalamalarına İlişkin Bulgular

Oranlar	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Kaldıraç Oranı	0,32	0,20	0,21	0,22	0,26	0,26	0,30	0,37	0,34	0,36	0,31	0,29	0,27
Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Kaynak Toplamına Oranı	0,24	0,15	0,13	0,13	0,16	0,18	0,17	0,23	0,19	0,17	0,19	0,16	0,07
Uzun Vadeli Yabancı Kaynakların Kaynak Toplamına Oranı	0,08	0,04	0,08	0,08	0,10	0,07	0,13	0,14	0,15	0,19	0,12	0,13	0,19
Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Toplam Yabancı Kaynaklara Oranı	0,76	0,74	0,59	0,60	0,68	0,73	0,63	0,67	0,60	0,50	0,54	0,45	0,31
Uzun Vadeli Yabancı Kaynakların Toplam Yabancı Kaynaklara Oranı	0,24	0,26	0,41	0,40	0,32	0,27	0,37	0,33	0,40	0,50	0,46	0,55	0,69
Banka Kredilerinin Aktif Toplamı Oranı	0,12	0,07	0,09	0,05	0,13	0,12	0,15	0,21	0,12	0,08	0,09	0,05	0,13
Banka Kredilerinin Yabancı Kaynaklara Toplamına Oranı	0,22	0,16	0,23	0,15	0,29	0,28	0,32	0,36	0,11	0,14	0,14	0,09	0,10
Kısa Vadeli Banka Kredilerinin Yabancı Kaynak Toplamı Oranı	0,13	0,13	0,12	0,09	0,17	0,19	0,14	0,16	0,08	0,13	0,09	0,06	0,05
Uzun Vadeli Banka Kredilerinin Yabancı Kaynak Toplamı Oranı	0,09	0,03	0,11	0,06	0,12	0,09	0,18	0,20	0,03	0,01	0,05	0,03	0,05

Kısa Vadeli Banka Kredilerinin Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklara Oranı	0,17	0,16	0,17	0,15	0,28	0,29	0,30	0,27	0,09	0,18	0,13	0,11	0,17
Uzun Vadeli Banka Kredilerinin Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklara Oranı	0,22	0,01	0,23	0,09	0,21	0,20	0,27	0,33	0,05	0,01	0,42	0,05	0,06

2009-2021 yılları arasında BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinin kaldıraç oran ortalamaları incelendiğinde genel olarak oranın %50'nin altında gerçekleştiği ve bu bağlamda BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinin daha az yabancı kaynak ağırlıklı finansmanı tercih ettikleri söylenebilir. Analiz döneminde kaldıraç oranının en düşük olarak 2010 yılında %20, en yüksek oranın ise 2016 yılında %37 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrası ile birlikte kaldıraç oranının önceki yıllara göre azalışa geçtiği görülmektedir. Covid-19 etkisiyle konaklama şirketlerinin öz kaynakla finansmana yönelerek operasyonel risklerinin artmasına bağlı olarak finansal risklerini azaltmaya çalıştıkları söylenebilir.

Yabancı kaynakların toplam kaynaklar içindeki vade dağılımı ile kısa ve uzun vadeli yabancı kaynakların toplam yabancı kaynaklar içindeki dağılımını değerlendirmek amacıyla hesaplanan dört oranın ortalamaları hesaplandığında konaklama şirketlerinde uzun vadeli yabancı kaynak kullanımının kısa vadeli yabancı kaynak kullanımına göre daha düşük olduğu belirlenmiştir. Buna karşın 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrasıyla birlikte 2020 ve 2021 yıllarında uzun vadeli borç kullanımının yükseldiği görülmektedir. BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinin Covid-19 sonrası ekonomik anlamda zor durumda kalmasından dolayı uzun vadeli borç kullanımlarında bir artış olduğu söylenebilir. Bununla birlikte özellikle salgın sürecinde vadesi gelen kısa vadeli borçların ötelenmesi ve uzun vadeli yabancı kaynağa dönüşmesinin de bu sonucun oluşmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Banka kredilerinin aktif toplamına oran ortalamaları hesaplandığında, analiz döneminde banka kredisi kullanımının dalgalanma gösterdiği ve genel olarak banka kredilerini aktiflerin finansmanında düşük bir düzeyde kullandıkları saptanmıştır. İlgili oranın en düşük değerinin 2012 ve 2020 yılında %5, en yüksek değerinin ise 2016 yılında %21 olarak gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Bununla birlikte ortalama olarak analiz döneminde aktiflerin finansmanında ortalama olarak %10,84'lük banka kredisi kullanıldığı hesaplanmıştır. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgınıyla birlikte 2019 yılında %9 olan bu oranın 2020 yılında büyük bir azalışa geçtiği buna karşın 2021 yılında tekrar artışa geçtiği gözlemlenmektedir. Covid-19'un etkisiyle birlikte ilk yıl olan 2020'de turizm sektörünün çok fazla daralmasıyla birlikte finansal açıdan sıkıntıya giren konaklama şirketlerinin banka kredisi kullanımını azalttıkları saptanmıştır. Buna karşın 2021 yılında az da olsa faaliyet hacimlerinin genişlemesiyle birlikte konaklama şirketlerinin finansman ihtiyaçlarını daha çok bankacılık sisteminden sağladıkları kredilerle finanse etmeye yöneldikleri söylenebilir.

Banka kredilerinin toplam yabancı kaynak içerisindeki pay ortalamaları incelendiğinde, BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinin analiz döneminde yabancı kaynak içerisinde genel olarak banka kredilerini daha az tercih ettikleri söylenebilir. Söz konusu oranın en düşük değerinin 2020 yılında %9, en yüksek değerinin ise 2016 yılında %36 olarak gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Analiz döneminde yabancı kaynaklar içinde banka kredisi kullanımının ise ortalama %19,92 olarak gerçekleştiği saptanmıştır. 2015 ve 2016 yıllarında Rusya ile yaşanan uçak düşürme krizi ile darbe girişiminin etkisiyle sektörde yaşanan olumsuzluklar nedeniyle konaklama şirketlerinin banka kredilerine yöneldiği düşünülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında bir önceki yıla göre düştüğü buna karşın 2021 yılında bir önceki yıla göre de küçük de olsa artışa geçtiği söylenebilir.

Yabancı kaynak finansmanında banka kredilerinin vade dağılımını belirlemek amacıyla hesaplanan kısa vadeli banka kredilerinin yabancı kaynak toplamına oranı ile uzun vadeli banka kredilerinin yabancı kaynak toplamına oran ortalamaları hesaplanmıştır. Söz konusu oranlar incelendiğinde 2015 ve 2016 yılları dışında BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinin toplam yabancı kaynaklar içerisinde uzun vadeli banka kredilerinin payının kısa vadeli banka kredisine göre daha az olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda yabancı kaynak finansmanında daha çok kısa vadeli banka kredilerinin uzun vadeli banka kredilerine göre tercih edildiğini söylemek mümkündür. 2019 yılının sonunda başlayan Covid-19 salgını ile birlikte kısa vadeli ve uzun vadeli banka kredisi kullanım oranının 2020 yılında bir önceki yıla göre düştüğü, 2021 yılında ise kısa vadeli banka kredisi kullanımının düşmeye devam ettiği uzun vadeli banka kredisi kullanımının ise 2020 yılına göre az da olsa yükseldiği gözlemlenmiştir.

Kısa vadeli banka kredilerinin kısa vadeli yabancı kaynaklar içindeki oranına bakıldığında, genel olarak analiz döneminde söz konusu oranda dalgalanmalar olduğu saptanmıştır. Oranın en düşük değerinin 2017 yılında %9, en yüksek değerinin ise 2015 yılında %30 olarak gerçekleştiği gözlemlenmiştir. 2019 yılının sonunda başlayan Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında azalışa geçtiği buna karşın 2021 yılında tekrar yükseliş gösterdiği belirlenmiştir.

Uzun vadeli banka kredilerinin uzun vadeli yabancı kaynak toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değer 2010 ve 2018 yıllarında %1, en yüksek değer ise 2019 yılında %42 olarak gerçekleştiği belirlenmiştir. Covid-19 salgını sonrası 2020 ve 2021 yıllarında oranın 2019 yılına göre oldukça düşüş gösterdiği gözlemlenmiştir.

Borsa İstanbul'da İşlem Gören Konaklama Şirketlerinin Kullandıkları Banka Kredilerinin Temel Karakteristiklerine İlişkin Bulgular

Bu başlık altında 2009-2021 yılları kapsamında BIST konaklama şirketlerinin kullandığı banka kredilerinin temel karakteristiklerine ilişkin yönelik bulgular gerçekleştirilen doküman analizi neticesinde sunulmaktadır. Tablo 5'te söz konusu bilgiler BIST konaklama şirketlerinin finansal tablo dipnotları ve faaliyet raporları üzerinde doküman analizi gerçekleştirilerek derlenmiştir.

Tablo 5. Borsa İstanbul'da İşlem Gören Konaklama Şirketlerinin Kullandığı Banka Kredilerinin Temel Karakteristiklerine İlişkin Bulgular

YILLAR	AVTUR	AYCES	KSTUR	MAALT	MARTI	MERİT	PKENT	TEKTU	ULAS
2009	YOK	YOK	YOK	-TL cinsinden %7,6 faizli (Yapılandırılmış ve Spot Günlük Kredi)	-TL cinsinden %12 faizli 12 ay vadeli krediler. - USD cinsinden %7- - %8,5 faizli 12 ay vadeli krediler -USD cinsinden Libor + %3,5 faiz oranlı 60 ay ve üzeri vadeli krediler -EURO cinsinden %6,75-%7,35 faiz oranlı 60 ay ve üzeri vadeli krediler	YOK	-TL cinsi %18,25 faizli 1 yıl vadeli spot krediler -EURO cinsi Euribor + 2 faizli 3 yıl vadeli işletme kredisi	YOK	-TL cinsinden %5,99 faizli kısa vadeli krediler. -USD cinsinden %4,5 faizli kısa vadeli krediler. -EURO cinsinden %9,5 faizli kısa vadeli krediler. -USD cinsinden %4,5 - 6,89 faizli uzun vadeli krediler
2010	YOK		YOK	YOK	-TL cinsinden %5,43- %6,18 faiz oranlı kısa vadeli krediler. -Sterlin cinsinden %7,68 faiz oranlı kısa vadeli krediler. -Uzun vadeli TL cinsinden %13,19 faiz oranlı kredi. -EURO cinsinden %7,23-%7,86 faiz oranlı 60 ay ve üzeri vadeli kredi.	YOK	-TL cinsinden %11,40 faiz oranlı 1 yıl vadeli spot kredi. -USD cinsinden 7% faiz oranlı ve 1 yıl vadeli taksitli döviz kredisi. -USD cinsinden 7% faiz oranlı ve 2 yıl vadeli taksitli döviz kredisi.		- TL cinsinden %5,99- 14,24 faiz oranlı ve 1 yıl vadeli kredi. - USD ve EURO cinsinden %4,5 -6,89 faiz oranlı ve 1 yıl vadeli kredi. -USD cinsinden uzun vadeli ve %5,99- 14,24 faiz oranlı kredi. -EURO cinsinden %4,07 faiz oranlı uzun vadeli kredi.
2011		-TL cinsinde %9,96 faiz oranlı ve uzun vadeli taşıt kredisi.	-EURO cinsinden Euribor + %4,25 faiz oranlı ve 3 yıl vadeli kredi	YOK	YOK	YOK	-TL cinsinden %10 faiz oranlı ve 1 yıl vadeli spot kredi.	YOK	-TL cinsinden %3,06- 14,24 faiz oranlı 1 yıl vadeli işletme kredisi -USD cinsinden %4,29- 6,75 faiz oranlı ve 1 yıl vadeli işletme kredisi -EURO cinsinden %4,07 faiz oranlı ve 1 yıl vadeli işletme kredisi.

					faiz oranlı ve 60 ay vadeli işletme kredisi.					
					-EURO cinsinden %6,57 faiz oranlı ve 60 ay vadeli işletme kredisi.					
2014	YOK	YOK	YOK	YOK	-TL cinsinden %13,55-%28,69 faiz oranlı ve 12 ay vadeli işletme kredisi -USD cinsinden %6,44-%16,84 faiz oranlı ve 12 ay vadeli işletme kredisi. -Sterlin cinsinden %7,07 faiz oranlı ve 12 ay vadeli işletme kredisi. -EURO cinsinden %6,92 faiz oranlı ve 12 ay vadeli işletme kredisi. - TL cinsinden %1,68 faiz oranlı ve 60 ay vadeli işletme kredisi -USD cinsinden %4,96-%8,44 faiz oranlı ve 60 ay vadeli işletme kredisi. -EURO cinsinden %6,63 faiz oranlı ve 60 ay vadeli işletme kredisi.	YOK	YOK	YOK	-TL cinsinden %10,8-13,36 faiz oranlı ve 12 ay vadeli işletme kredisi -USD cinsinden %4,33-4,70 faiz oranlı ve 12 ay vadeli işletme kredisi. -USD cinsinden %4,29- 5,94 faiz oranlı uzun vadeli kredi.	-TL cinsinden %14,11 faiz oranlı ve 1 yıl vadeli işletme kredisi.
2015	YOK	YOK	YOK	YOK	-TL cinsinden %11,34-13,25 faiz oranlı ve 1 yıl vadeli kredi -TL cinsinden %11,90-	YOK	YOK	YOK	-TL cinsinden %14,8 faiz oranlı ve 12 ay vadeli işletme kredisi. -TL cinsinden %18,83 faiz oranlı ve 8 yıl vadeli yatırım kredisi. -USD cinsinden %4,65- 5,94 faiz oranlı ve 1 yıl vadeli kredi. -USD cinsinden %4,95- 5,94 faiz oranlı 5 yıl vadeli kredi.	-TL cinsinden %14,11 faiz oranlı ve 1 yıl vadeli işletme kredisi.

Borsa İstanbul'da İşlem Gören Konaklama Şirketlerinde Banka Kredisi Kullanımı Üzerine Bir Araştırma

					12,25 faiz oranlı ve 6 yıl vadeli kredi			ay vadeli işletme kredisi. -EURO cinsinden %6,83-7,88 faiz oranlı ve 12 ay vadeli işletme kredisi. -USD cinsinden %5,22-15,21 faiz oranlı ve 60 ay ve üzeri vadeli işletme kredisi. -EURO cinsinden %5,76-8,96 faiz oranlı ve 60 ay ve üzeri vadeli işletme kredisi.			ve 1 yıl vadeli Eximbank döviz kazandı rıcı kredi	%7,59 faiz oranlı ve 8 yıl vadeli yatırım kredisi.	
2016	YOK	YOK	YOK		-TL cinsinden %11,25 faiz oranlı ve 1 yıl vadeli kredi -TL cinsinden %11,90-13,45 faiz oranlı ve 5 yıl vadeli kredi			- TL cinsinden %15,31-%24,24 faiz oranlı ve 12 ay vadeli işletme kredisi -EURO cinsinden %6,67-8,18 faiz oranlı ve 12 ay vadeli işletme kredisi. -USD cinsinden %5,60-8,97 faiz oranlı ve 60 ay ve üzeri vadeli işletme kredisi. -EURO cinsinden %6,24-8,18 faiz oranlı ve 60 ay ve üzeri vadeli işletme kredisi.	YOK		-TL cinsinden ve 1 yıl vadeli spot kredi. -TL cinsinden faizsiz ve 1 yıl vadeli Eximbank döviz kazandı rıcı kredi -TL cinsinden 6 ay vadeli borçlu cari hesap	-TL cinsinden %14,4 faiz oranlı ve 12 ay vadeli işletme kredisi. -TL cinsinden %14,50 faiz oranlı, 8 yıl vadeli yatırım kredisi. -USD cinsinden %8,11 faizli, 8 yıl vadeli yatırım kredisi.	-USD cinsinden %4,5- 5,94 faiz oranlı ve 1 yıl vadeli kredi. -USD cinsinden %4,95- 5,94 faiz oranlı 5 yıl ve üzeri vadeli kredi.
2017	YOK	YOK	YOK		-TL cinsinden %14,90 faiz oranlı ve 1 yıl vadeli kredi -TL cinsinden %11,90-15,90			- TL cinsinden %15,6-%17,6 faiz oranlı ve 12 ay vadeli işletme kredisi -EURO cinsinden %5,42-11 faiz oranlı ve 12 ay vadeli işletme kredisi. -USD cinsinden %7,18-7,8 faiz	YOK		-TL cinsinden ve 1 yıl vadeli spot kredi. -TL cinsinden faizsiz ve 2 yıl vadeli Eximbank	-TL cinsinden %16,3 faiz oranlı ve 12 ay vadeli işletme kredisi. -USD cinsinden %7,8 faiz oranlı, 12 ay vadeli işletme kredisi.	-USD cinsinden %4,95- 6,5 faiz oranlı ve 1 yıl vadeli kredi. -USD cinsinden %4,95- 5,94 faiz oranlı 5 yıl ve üzeri vadeli kredi.

			faiz oranlı ve 4 yıl vadeli kredi		oranlı ve 12 ay vadeli işletme kredisi		nk döviz kazandı rıcı kredi		-USD cinsinden %8,11 faizli, 8 yıl vadeli yatırım kredisi.
					-USD cinsinden %7,18-7,8 faiz oranlı ve 60 ay ve üzeri vadeli işletme kredisi.				
					-EURO cinsinden %5,42-11 faiz oranlı ve 60 ay ve üzeri vadeli işletme kredisi.				
					- TL cinsinden %15,6-17,6 faiz oranlı ve 60 ay ve üzeri vadeli işletme kredisi.				
2018	YOK		-TL cinsinden %11,90-15,90 faiz oranlı ve 3 yıl vadeli kredi.	-TL ve Euro cinsinden faizsiz 4 ay vadeli kredi.	YOK	-TL cinsinden %17,46 faiz oranlı ve 12 ay vadeli işletme kredisi	YOK	-TL cinsinden %12,2 faiz oranlı ve 12 ay vadeli işletme spot kredisi.	-USD cinsinden %4,95 - 5,94 faiz oranlı ve 1 yıl vadeli kredi.
						-USD cinsinden %5-8 faiz oranlı ve 12 ay vadeli işletme kredisi.		-USD cinsinden %10,7 faiz oranlı, 1 yıl vadeli işletme kredisi.	-USD cinsinden %4,95- 5,94 faiz oranlı 3 yıl ve üzeri vadeli kredi.
						-USD cinsinden %5-11 faiz oranlı ve 60 ay ve üzeri vadeli işletme kredisi.		-EURO cinsinden %10,7 faiz oranlı, 1 yıl vadeli işletme kredisi.	
						-EURO cinsinden %6-7 faiz oranlı ve 60 ay ve üzeri vadeli işletme kredisi.		-USD cinsinden %23,7 faizli, 8 yıl vadeli yatırım kredisi.	
								-TL cinsinden %18,6 faizli, 8 yıl vadeli yatırım kredisi.	
2019	YOK	YOK	-TL cinsinden %11,90-15,25 faiz oranlı ve 3 yıl vadeli kredi.	YOK	YOK	- TL cinsinden %12,5 faiz oranlı ve 12 ay vadeli işletme kredisi	YOK	-TL cinsinden %25,98 faiz oranlı ve 12 ay vadeli işletme spot kredisi.	-USD cinsinden %4,95 faiz oranlı ve 1 yıl vadeli kredi.
						-EURO cinsinden %5,59-8,94 faiz oranlı ve 12 ay		-USD cinsinden %8,8 faiz oranlı, 1 yıl	-TL cinsinden %18,48 faiz oranlı ve 1 yıl vadeli kredi.
									-USD cinsinden

					vadeli işletme kredisi.			vadeli işletme kredisi.	%5,94 faiz oranlı 2 yıl vadeli kredi.
					-USD cinsinden %4,99-7,62 faiz oranlı ve 12 ay vadeli işletme kredisi			-EURO cinsinden %8,69 faiz oranlı, 1 yıl vadeli işletme kredisi.	-TL cinsinden %18,48 faiz oranlı ve 2 yıl vadeli kredi.
					-USD cinsinden %5-8 faiz oranlı ve 60 ay ve üzeri vadeli işletme kredisi.			-USD cinsinden %8,80 faizli, 5 yıl vadeli yatırım kredisi.	
					-EURO cinsinden %5-9 faiz oranlı ve 60 ay ve üzeri vadeli işletme kredisi.			-TL cinsinden %25,98 faizli, 5 yıl vadeli yatırım kredisi.	
								-EURO cinsinden %7,5 faizli, 5 yıl vadeli yatırım kredisi.	
					-TL cinsinden %10-15 faiz oranlı ve 12 ay vadeli işletme kredisi			-TL cinsinden %23,9 faiz oranlı ve 1 yıl vadeli işletme kredisi.	-TL cinsinden %18,48 faiz oranlı ve 1 yıl vadeli kredi.
					-EURO cinsinden %7-10 faiz oranlı ve 12 ay vadeli işletme kredisi.			-USD cinsinden %8,6 faiz oranlı, 1 yıl vadeli işletme kredisi.	-TL cinsinden %18,48 faiz oranlı ve 2 yıl vadeli kredi.
					-USD cinsinden %7-10 faiz oranlı ve 12 ay vadeli işletme kredisi			-EURO cinsinden %10,2 faiz oranlı, 1 yıl vadeli işletme kredisi.	
2020	YOK		YOK	YOK	-USD cinsinden %7-10 faiz oranlı ve 60 ay ve üzeri vadeli işletme kredisi.	YOK	YOK	-USD cinsinden %20,01 faizli, 5 yıl vadeli yatırım kredisi.	
					-EURO cinsinden %7-10 faiz oranlı ve 60 ay ve üzeri vadeli işletme kredisi.			-TL cinsinden %58 faizli, 5 yıl vadeli yatırım kredisi.	
								-EURO cinsinden %8,1 faizli, 5 yıl vadeli	

				yatırım kredisi.			
		-TL cinsinden %18,02 faiz oranlı ve 1 yıl vadeli rotatif kredi.		- TL cinsinden %7-10 faiz oranlı ve 12 ay vadeli işletme kredisi		-TL cinsinden %25,3 faiz oranlı ve 1-5 yıl vadeli işletme kredisi.	-TL cinsinden %18,48 faiz oranlı ve 1 yıl vadeli işletme kredisi.
		-TL cinsinden %11,90 faiz oranlı ve 2 yıl vadeli kredi.		-USD cinsinden %2,5 faiz oranlı ve 60 ay ve üzeri vadeli işletme kredisi.		-USD cinsinden %8,7 faiz oranlı, 1-5 yıl vadeli işletme kredisi.	
2021	YOK		YOK	YOK	YOK	YOK	
							-EURO cinsinden %7,9 faiz oranlı, 1-5 yıl vadeli işletme kredisi.
							-USD cinsinden %21,4 faizli, 5 yıl ve üzeri vadeli yatırım kredisi.
							-TL cinsinden %61,4 faizli, 5 yıl ve üzeri vadeli yatırım kredisi.
							-EURO cinsinden %8,7 faizli, 5 yıl ve üzeri vadeli yatırım kredisi.

Tablo 5'te analiz kapsamındaki konaklama şirketlerinin 2009-2021 yılları arasında çoğunun kısa ve uzun vadede banka kredilerinden yararlandıkları görülmektedir. Buna karşın bir şirketin (Merit Turizm ve Yatırım İşletme A.Ş.-MERİT) analiz döneminde hiç banka kredisi kullanmadığı, üç şirketin ise (Avrasya Petrol ve Turistik Tesisler Yatırımlar A.Ş.-AVTUR, Kuştur Kuşadası Turizm Endüstri A.Ş.- KSTUR ve Marmaris Altinyunus Turistik Tesisler A.Ş.- MAALT) analiz döneminde bir ya da iki kez banka kredilerinden yararlandığı gözlemlenmektedir. Konaklama şirketlerince analiz döneminde kullanılan banka kredilerinin para birimi detayına bakıldığında kredilerin Türk Lirası (TL), Amerikan Doları (USD), Avro (EURO) ve Sterlin para birimleri üzerinden kısa ve uzun vadeli banka kredilerinin kullanıldığı dikkat çekmektedir. Özellikle yabancı para birimleri üzerinden banka kredilerinin faiz oranlarının TL cinsinden kredilerin faiz oranlarına göre daha düşük olmasına rağmen döviz kurlarındaki yükselmelerin kredi maliyetlerinde önemli artışlar yaşanmasına neden olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Konaklama şirketlerinin kullandığı banka kredilerinin vadesi detaylı olarak incelendiğinde kısa vadeli banka kredilerinin vadesinin vadesiz, günlük, 1 ay, 4 ay ve 12 ay olarak, uzun vadeli banka kredilerinin vadesinin ise 24 ay, 36 ay, 60 ay ve 96 ay olarak kullanıldığı saptanmıştır. Banka kredilerinin türleri detaylı incelendiğinde kısa vadeli kredilerin günlük ve aylık spot krediler, cari hesap kredisi, rotatif krediler, döviz kazandırıcı krediler ve işletme kredileri şeklinde kullanıldığı, uzun vadeli kredilerin ise çoğunlukla yatırım, işletme ve taşıt kullanım kredileri şeklinde kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Konaklama şirketlerinin kullandığı banka kredilerinin faiz oranları detaylı incelendiğinde ise banka kredilerinin türlerine, vadesine ve para birimine göre şirket bazında faiz oranlarının her yıl değişkenlik gösterdiği saptanmıştır. Ayrıca kredilerin vadeleri uzadıkça faiz oranlarının da yükseldiği belirlenmiştir. Bununla birlikte bazı şirketlerin dolar cinsinden kullandıkları banka kredilerinin Libor + faiz oranı, Euro cinsinden kullanılan banka kredilerinin ise Euribor + faiz oranı şeklinde faizlendirildikleri gözlemlenmiştir. Covid-19 salgını sonrasındaki yıllar olan 2020 ve 2021 yıllarında banka kredisi kullanan veya kullanmayan şirketlerde ve kullanılan kredilerin türleri üzerinde 2019 yılına göre genel olarak değişiklik olmadığı buna karşın faiz oranlarında yükselme olduğu saptanmıştır.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada BIST'de işlem gören konaklama şirketlerinin 2009-2021 yılları arasındaki finansal durum tabloları üzerinde finansal yapı ve banka kredisi kullanım oranları hesaplanarak ortalamaları analiz edilmiştir. Bununla birlikte, konaklama şirketlerinin kullandıkları banka kredilerinin karakteristik özellikleri şirketlerin finansal tablo dipnotları ile faaliyet raporları üzerinde doküman analizi uygulanarak incelenmiştir.

Analiz neticesinde BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinde analiz döneminde aktiflerin ortalama %28,53'lük kısmının yabancı kaynaklarla finanse edildiği belirlenmiştir. Kullanılan yabancı kaynağın vade yapısı incelendiğinde BIST konaklama şirketlerinin daha çok kısa vadeli yabancı kaynakları kullandıkları belirlenmiştir. Elde edilen bu sonuçlar Goh (2015) çalışmasının ABD'deki otel işletmelerinden elde ettiği bulgular ile uyuşmadığı buna karşın Singapurda'ki otel işletmeleri üzerinde elde ettiği bulgularla ve Karadeniz & Kahiloğulları (2015) çalışmasında elde edilen bulgularla paralellik gösterdiği saptanmıştır. Bu sonucun özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik şartlar nedeniyle konaklama şirketlerinin yabancı kaynak finansmanını riskli görmelerinin buna karşın gelişmiş ekonomilerdeki konaklama şirketlerinin ise yabancı kaynak finansmanını daha fazla tercih etmelerinden kaynaklandığı söylenebilir. Araştırmada 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 etkisiyle birlikte yabancı kaynaklarla finansmanın daha da azalışa geçtiği vade yapısı açısından da 2020 ve 2021 yıllarında uzun vadeli yabancı kaynaklarda yükselme meydana geldiği belirlenmiştir. Burada özellikle salgının olumsuz etkisini azaltmak amacıyla Türkiye'de reel sektör şirketlerinin bankacılık

sektörüne olan borçlarının ötelenmesi yönünde alınan önlemlerin önemli olduğu düşünülmektedir.

Banka kredisi kullanım düzeyiyle ilgili hesaplanan oranlar değerlendirildiğinde analiz döneminde banka kredisinin aktiflerin finansmanında kullanımının dalgalanma gösterdiği ve BIST konaklama şirketlerinin aktiflerin finansmanında banka kredileri tercihlerinin çok da yüksek olmadığını söylemek mümkündür. Elde edilen bu sonuçlar Karadeniz vd. (2015) çalışmasından elde edilen bulgularla paralellik göstermemektedir. Bu farklılığın analiz kapsamındaki şirketlerin borsada işlem gören şirketler olması nedeniyle özkaynak yoluyla finansmanı daha çok tercih etmelerinin buna karşın Karadeniz vd. (2015) çalışmasındaki konaklama şirketlerinin borsada işlem görmedikleri için bankacılık sektöründen finansmanı daha fazla tercih etmelerinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

Banka kredilerinin toplam yabancı kaynak içerisindeki pay ortalamaları incelendiğinde, BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinin analiz döneminde yabancı kaynak içerisinde genel olarak banka kredilerini çok fazla tercih etmedikleri, yabancı kaynak finansmanında ise kısa vadeli banka kredilerinin uzun vadeli banka kredilerine göre daha çok tercih edildiği saptanmıştır. Bu bağlamda konaklama şirketlerinin daha çok işletme sermayesi finansmanında banka kredilerini kullandıkları buna karşın uzun vadeli yatırımların finansmanında ise öz kaynakların kullanıldığını söylemek mümkündür. Elde edilen bu sonuçlar yine Karadeniz vd. (2015) çalışmasından elde edilen bulgularla paralellik göstermemektedir. Bunun nedeninin ise özellikle borsada işlem gören şirketlerin uzun vadeli finansman gereksinimlerini pay senedi ihracı veya sermaye artırımını yoluyla karşılamalarının daha kolay olmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Özellikle sabit sermaye yoğun olan konaklama şirketlerinin uzun vadeli reel yatırımlarının finansmanında da uzun vadeli banka kredisinin daha fazla kullanılması banka kredisinin faiz maliyetinin vergi avantajı sağlaması ve enflasyonun artış göstermesi bağlamında banka kredisinin reel maliyetinin uzun dönemde düşmesi açısından önemli avantajlar sunacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte dönen varlıkların payının sabit varlıklara göre daha düşük olduğu konaklama şirketlerinde kısa vadeli banka kredilerinin turizm sektörünün nakit akışı döngüsü dikkate alınmadan kullanılmasının kısa vadeli olarak geri ödeme riskini arttırabileceği de açıktır.

Kullanılan banka kredilerinin temel karakteristiklerinin doküman analiziyle incelenmesi neticesinde, analiz kapsamındaki dokuz adet BIST konaklama şirketinden çoğunun banka kredilerinden yararlandıkları sadece bir şirketin hiç banka kredisi kullanmadığı, diğer sekiz şirketin ise analiz döneminin tamamında veya birkaç yılda banka kredisi kullandıkları belirlenmiştir. BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinin kısa vadeli olarak günlük ve aylık spot krediler, cari hesap kredisi, rotatif krediler, döviz kazandırıcı krediler ve işletme kredilerini kullandıkları, uzun vadeli kredilerin ise çoğunlukla yatırım, işletme ve taşıt kullanım kredileri olduğu belirlenmiştir. Yine konaklama şirketlerinin kullanmış oldukları kredilerde ağırlık olarak sırasıyla Türk lirası, Dolar, Euro ve Sterlin cinsinden tercih ettikleri belirlenmiştir. Ayrıca konaklama

şirketlerinin kullanmış oldukları kredilerdeki faiz oranlarının yıllara göre değişkenlik göstererek bir sonraki yılda arttığı ve yabancı para cinsinden kredilerin TL cinsinden kredilere göre daha düşük faiz oranlarına sahip oldukları tespit edilmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular neticesinde konaklama sektöründeki şirketlerin banka kredileri kullanırken vade uyumuna dikkat etmeleri, kredi kullanma sürecinde gerekli ilkelere uymaları, finansal risklerini dengelemeye dikkat etmeleri önerilebilir. Bununla birlikte konaklama sektöründeki yeni yatırım, yenileme ve modernizasyon yatırımlarının uzun vadeli banka kredileriyle finanse edilebilmesi için gerekli fizibilite çalışmalarının titiz ve gerçeğe uygun verilerle analiz edilerek yapılması kredilerin elde edilmesinde kolaylık sağlayabileceği düşünülmektedir. 2019 yılının sonlarına doğru ortaya çıkan Covid-19 salgınının etkisiyle birlikte son dönemde tüm dünyada ve ülkemizdeki yüksek enflasyon konaklama şirketlerinin finansman ihtiyaçlarını da arttırmaktadır. Bu süreçte konaklama şirketlerinin uygun maliyetli alternatif finansman kaynaklarını (leasing, faktöring, barter gibi) tercih etmesi önerilebilir. Bununla birlikte konaklama şirketlerinin elde ettikleri gelirlerin para birimi ne ise o para birimi cinsinden banka kredisi kullanmalarının döviz kuru riski açısından da şirketlere finansal sıkıntı yaratmaması bağlamında önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırmada BIST'de işlem gören sınırlı sayıdaki 9 konaklama şirketi üzerinde 12 yılı kapsayan bir analizin yapılması zaman ve şirket sayısı açısından bir sınırlılık oluşturmaktadır. Araştırmada borsada işlem görmeyen konaklama şirketlerinin finansal bilgilerini paylaşma yönündeki çekinceleri nedeniyle anketli bir uygulamanın yapılamaması, araştırmacının sınırlı sayıda halka açık konaklama şirketinin ikincil verileri üzerinden gerçekleştirilmesine neden olmuştur. Gelecek araştırmalarda konaklama şirketleri üzerinde anket kullanılarak toplanacak verilerle daha ayrıntılı araştırmaların yapılacağı düşünülmektedir. Ayrıca halka açık konaklama şirketleri üzerinde uluslararası karşılaştırmalı olarak geniş bir şekilde banka kredisi kullanımının analizi gerçekleştirilebilir. Bununla birlikte uluslararası olarak ülkelerdeki bankacılık sistemlerinin konaklama şirketlerine yönelik sundukları finansman olanakları da karşılaştırmalı olarak incelenebilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Teşekkür: Katkılarından dolayı hakemlere teşekkür ederiz.

Destek Bilgisi: Herhangi bir kurum ve/veya kuruluştan destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Etik Onayı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi'nin

hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazar(lar)ına aittir.

Bilgilendirilmiş Onam Formu: Tüm taraflar kendi rızaları ile çalışmaya dâhil olmuşlardır.

Etik Kurul Onayı: Çalışma kamuya açık ikincil verilerin kullanılmasıyla oluşturulmuştur.

Araştırmacıların Katkı Oranı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Veri Kullanılabilirlik Beyanı: Araştırma verileri paylaşılmamıştır.

KAYNAKÇA

- Akay, B., Sancar, F. M., Uslu, A., & Öztürk, B. (2015). Turizm işletmelerinin finansal sorunları ve çözüm önerileri. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 2(2), 27-33.
- Akyıldız, İ. (2019). Finansal krizlerin banka performansına etkileri: Türk bankacılık sektöründe uygulama. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Ayaydın, H. ve Barut, A. (2016). Bankalarda kredi taleplerinin değerlendirilme süreci ve kredi analizi. Ayaydın, H. ve Durmuş, S. (Ed.), içinde *Banka ve Finansal Sistem* (s.81-132). Türkiye: Ekin Basım Yayım Dağıtım.
- Aydın, N., Başar, M. ve Coşkun, M. (2015). *Finansal yönetim*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Banna, H., Mia, M.A., & Rana, M.S. (2021). The Role of banking and financial institutions in the tourism and hospitality industry in bangladesh. Hassan, A. (Ed.), içinde *Tourism in Bangladesh: Investment and Development Perspectives*. Singapore: Springer.
- Doğan, M. (2021). Covid-19 öncesi ve sonrası dönemlerinde tarım, sanayi ve turizm sektörleri kamu, mevduat ve katılım bankalarının kredi performanslarına etkisi. *Academic Knowledge*, 4(2), 249-266.
- Dönbak, E.R. (2006). Türkiye’de kredi kartı sunan bankalar ile ankara ilinde yer alan turizm işletmeleri arasındaki pazarlama ortaklığının işletme performansı üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Eren, A., Ilgaz, B., & Karapınar, A. (2021). Bankaların konaklama işletmelerine kredi tahsis kriterlerinin belirlenmesi ve bir model önerisi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23 (1), 187-206.
- Goh, K.T.C. (2010). Which financing model is right for hotel properties? An exploratory study of financing models highlighting the practice and effects of different financing models adopted by hotel industries in USA and Singapore. UNLV Theses, Dissertations, Professional Papers, and Capstones.
- Günlük, M., & Çeken, G. (2013). Finansal kiralama (leasing) ve turizm işletmelerinde uygulanması. *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5, 1-2, 123-133.
- Horasan, İ. (2010). Bankacılık sektöründe kredilendirmede uygulanan finansal analiz teknikleri ve basel II kriterlerinin karşılaştırılması. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- İş Yatırım (2022). İş yatırım. <https://www.isyatirim.com.tr> (Erişim Tarihi: 18 Haziran 2022).
- Kamuyu Aydınlatma Platformu (2022). Kamuyu aydınlatma platformu. <https://www.kap.org.tr> (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2022).
- Karadeniz, E., & Kahiloğulları, S. (2015). Halka açık konaklama şirketlerinin finansal yapılarının analizi: uluslararası bir karşılaştırma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(2), 531-548.
- Karadeniz, E., İskenderoğlu, Ö., Beyazgül, M., & Zencir, B. (2015). Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri alt sektöründeki küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerin banka kredisi kullanım düzeyinin analizi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 17 (1), 57-74.

- Karadeniz, E., İskenderoğlu, Ö., Koşan, L., & Zencir, B. (2015). Mersin ilinde faaliyet gösteren 3-4-5 yıldızlı otel işletmeleri ve a grubu seyahat acentalarının basel II kriterlerine uyum sürecinin analizi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (65), 1-26.
- Karadeniz, E., Koşan, L., & Geçgin, E. (2018). Kobi kapsamındaki otel işletmelerinin finansal sorunları: Kars ve Erzurum illerinde bir araştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 15(2), 302-319.
- Karadeniz, E., Unur, K., Köşker, H., & Zencir, B. (2015). Van ilinde faaliyet gösteren kobi statüsündeki konaklama ve seyahat işletmelerinin finansal sorunlarının analizi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(1), 85-98.
- Karapınar, A., & Zaif, F.A. (2018). *Finansal analiz – uluslararası finansal raporlama standartları ile uyumlu*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kartal, M.T. (2018). Bankaların finans sektöründeki önemi. *Finansal İktisat*, 5-27.
- Katırcıoğlu, S., Katırcıoğlu, S., & Altınay, M. (2018). Interactions between tourism and financial sector development: evidence from Turkey. *The Service Industries Journal*, 38(9-10), 519-542.
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.
- Koşan, L., & Karadeniz, E. (2014). Konaklama ve yiyecek hizmetleri alt sektörünün finansal performansının dupont finansal analiz sistemi kullanılarak incelenmesi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 11(2), 75-89.
- Küçükaltan, K., & Eskin, İ. (2008). Türkiye'deki otel işletmelerine bir finansman modeli olarak teşvikler. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (2), 158-172.
- Liesz, T.J. (2008). Ratio analysis featuring the dupont method: An overlooked topic in the finance module of small business management and entrepreneurship courses. *Small Business Institute Journal*, 1, 17-33.
- Met, Ö., Özdemir, İ., & Erdem, B. (2013). Otel sektöründe yenileme yatırımlarının finansmanı: Marmaris'te bir araştırma. *Sosyoekonomi*, 19(19), 263-275.
- Önal, Y. B., Karadeniz, E., & Koşan, L. (2006). Finansal analiz tekniklerinin otel işletmelerinde stratejik yönetim aracı olarak kullanımına ilişkin teorik bir değerlendirme. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 2(2), 16-25.
- Poyraz, E. (2008). Büyük ölçekli otel işletmelerinin orta ve uzun vadeli fon temini sorunu ve sermaye piyasalarına açılma eğiliminin analizi için yönetici tutumlarının araştırılması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 37, 142-157.
- Schmidgall, R. S., & DeFranco, A. L. (2004). Ratio analysis: financial benchmarks for the club industry. *The Journal of Hospitality Financial Management*, 12(1), 1-14.
- Şen L.M., Zengin, B., & Yusubov, F. (2013). Otel işletmelerinde finansal analizlere ilişkin bir örnek olay incelemesi. *İşletme Bilim Dergisi*, 3(2), 65-85.
- Turgut, A., & Ertay, H. (2016). Bankacılık sektörünün ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: Türkiye üzerine nedensellik analizi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(4), 114-128.

- Yetiz, F. (2016). Bankacılığın doğuşu ve Türk bankacılık sistemi. *Niđe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 (2), 107-117.
- Yetiz, F., & Ilgaz, B. (2021). Küçük ve orta ölçekli otel işletmelerinin banka kredi limitlerinin revizesinde kredi tahsis ön değerlendirme kriterlerinin önemi: AHP analizi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 1509-1524.